Ann. IX. ROMAE, Kal. Novembribus MDCCCCVI. Num. XI.

VOX URBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

SEMEL IN MENSE PRODIT

Pretium annuae subnotationis, *ante solvendum,* est: in Italia Libellarum 4,80; ubique extra Italiam Lib. 6,25; Doll. 1,25; Sch. 5; M. 5; Rubl. 3; Coron. 6,25.

Inscriptiones et omne genus indicationes pretio aequissimo referuntur, quod est in commentarii operculo Lib. 0.10 pro *unoquoque centimetro quadrato.*

Cuncta mittantur ad ARISTIDEM LEONORI *equitem, commentarii VOX URBIS possessorem et administratorem*

ROMA — Via Alessandrina, 87 — ROMA

Subnotatio fieri potest:

IN RUSSIA

Apud GEBETHNER ET WOLF — VARSAVIAE POLONORUM, Rakowskie Przedmiescie, 15.

Apud "KRONIKA RODZINNA" — VARSAVIAE POLONORUM, Krakowskie Przedmiescie, 6.

IN ANGLIA

Apud BURNS AND OATES — LONDON W. 28, Orchard Street.

IN GERMANIA

Apud FRIDERICUM PUSTET S. Sed. Ap. et S. Rit. Congr. Typ. — RATISBONAE in BAVARIA.

IN CANADA

Apud LIBRAIRIE GRANGER FRÈRES — MONTREAL, 1699, Rue Notre-Dame

RERUM INDEX

ROMAE

EX OFFICINA *PACIS*, PH. CUGGIANI

35, Via della Pace

MDCCCCVI

Ann. IX. ROMAE, Kal. Novembribus MDCCCCVI. Num. XI.

VOX URBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

PRETIUM SUBNOTATIONIS: In Italia: Lib. 4,80 — Ubique extra Italiam: Lib. 6,25, Doll. 1,25, Sch. 5, M. 5, Rubl. 3, Coron. 6,25

SEMEL IN MENSE PRODIT

POSSESSOR ET ADMINISTRATOR: ARISTIDES LEONORI, eques. ROMAE - Via Alessandrina, 87.

DE RATIONIBUS LATINAM LINGUAM DOCENDI

QUID SENSERIT VALCHIUS.

II.

Qui, ut alias vidimus (1), generaliter in prolegomenis operis sui argumentum tractavit, singulatim in re instituit, quum « de praestantia latinae linguae » dissereret « istamque discendi ratione » (2). Praemisso itaque auctorum indice, qui consultari possent, ita scribit Valchius:

Disputatum fuit num latina lingua solo usu atque exercitatione, an grammaticorum regulis ac praeceptis sit discenda. Utriusque sententiae exstiterunt auctores: nos quae de hoc argumento sentimus iam explanavimus, quum de studiis linguarum rite instituendis generatim diceremus; quocirca nunc scripta quaedam, quae huc spectant, commemorare volumus. Sanctii Minervae addita est commentatio, in qua probatur, quod qui latine garriant, ipsam latinitatem corrumpant; confirmare adnititur auctor, quod facultatem latinae linguae non loquendo, sed scribendo assequi, eoque nomine stilum diligenter exercere debeamus; adducit sex obiectiones illorum, qui studia linguae huius imprimis usu atque exercitatione in loquendo absolvi putant atque ad singulas respondet: recte inter alia observat, latinum sermonem, nisi exercitatio stili accedat, solo loquendi usu corrumpi: aliud enim esse ait latine, aliud grammatice loqui; loquendo comparandam quidem esse facultatem grammaticam, non vero latinam. Cuius sententiae, quae in se recta est, rationes facile patent; hoc enim modo neque castitatem vocum ac locutionum, neque elegantiam constructionis et periodorum pueri discunt; imprimis si ad huiusmodi colloquia, sive in loquendo, exercitia magistri adhibentur, quorum ingenia non satis in studiis purioris atque elegantis latinae linguae exculta sunt ac perpolita. Proinde Quintilianus dicit: « Ante omnia ne sit vitiosus sermo nutricibus, quas si fieri posset, sapientes Chrysippus optavit, certe quantum res pateretur, optimas eligi voluit. Et morum quidem in his haud dubie prior ratio est: recte tamen etiam loquantur, has primum audiet puer, harum verba effigere imitando conabitur. Et natura tenacissimi sumus eorum, quae rudibus annis percepimus, ut sapor, quo nova imbuas, durat, nec lanarum colores, quibus simplex ille candor mutatus est, elui possunt; et haec ipsa magis pertinaciter haerent, quae deteriora sunt. Nam bona facile mutantur in peius; nunc quando in bonum verteris vitia? Non assuescat ergo, ne dum infans quidem est, sermoni, qui dediscendus sit » (1). Sed in eo a veritate aberasse videtur Sanctius, quod ipsum loquendi latine usum improbet, qui in se haud vitiosus est, modo ita adhibeatur, ut sermonis huius virtutes haud negligantur. Quod enim ad rem ipsam attinet, duo illius sunt capita: alterum est, num solo usu cognitio latinae linguae sit comparanda, id quod omnino negandum est; alterum vero, num comparata latini sermonis facultate, usus illius in loquendo instituendus sit; id quod cur fieri haud possit, minus videmus. Immo si consideramus tot tamque diversa negotia eruditorum, saepe illis loquendi latine necessitas imponitur...

Verum, ut pateat quae sit nostra sententia de ratione, qua cultura latinae linguae debeat institui, diversitatem cognitionis linguae huius merito proponemus. Triplex illius datur genus; alia enim est cultura « grammatica »; alia « stili purioris »; alia « critica ac philologica », quae singulae species propria habent subsidia, quae ad illarum studia possunt adhiberi: per culturam enim grammaticam consequimur linguae latinae facultatem, qua grammatice scribere et loqui possimus; cultura autem stili purioris efficit vim et copiam romane et latine scribendi et loquendi; namque aliud est scribere romane, aliud grammatice: grammatica vulgarem loquendi et componendi ostendit consuetudinem; doctrina autem stili purioris tradit quoque praecepta de castitate, elegantia atque aliis sermonis virtutibus assequendis. Equidem nemo latine atque eleganter loqui ac scribere potest, nisi simul observet regulas grammaticorum; quapropter grammatica a doctrina stili haud separari potest; sed non omnes qui grammatice tantum loquuntur, simul loqui debent latine atque eleganter; quocirca grammatica sine doctrina de stilo consistere potest. Cultura latinae linguae philologica sollicita est de vocum, dictionum, formularum auctoritate, earumdemque significationibus, quod proprium munus est atque officium philologiae stricte sic dictae.

Singulis vero huius culturae generibus necessaria sunt haec subsidia: grammatica, lexicon, observatio et imitatio, quamvis diversa ratione debeant adhiberi: sic aliter sese habet studium grammaticae, lexici, lectionis, observationis, imitationis in cultura grammatica, aliter in cultura stili purioris, aliter in cultura philologica romanae linguae. Horum subsidiorum autem, per quae feliciorem profectionem romanam nancisci licet, alia praeparant viam, alia vero perficiunt ipsum iter; illa quae praeparant viam sunt grammatica et lexicon, quibus addas historiam latinae linguae.

Grammatica et lexicon faciunt ut iuvenibus haec via sit amoena, quum illa exhibeat et tradat regulas quasdam; hoc vero vocum copiam et significationes. Grammaticae studium haud plane negligendum est, quod non modo exempla veterum Romanorum, sed ipsius quoque linguae et grammatices indoles testantur. Illi qui existimant linguas felicius usu percipi, quam praeceptis et lectione scriptorum, ab hac sententia recedunt; sed rationes quas habent non sunt graves, ut supra iam observavimus: disci potest lingua quaedam usu sine praeceptis grammatices, atque auxilio lexici; verum non feliciori ac nobiliori successu: namque convenit cum ratione, quod prius intelligenda sit lingua, quam loquendo et scribendo usurpanda, quoniam multo facilius est intelligere quam scribere aut loqui: ut autem commodius, facilius quoque discamus intelligere linguam, id facit grammatica, quae regulis suis praeparat viam cum ad lectionem, tum imitationem quoque veterum auctorum; praeter haec lingua dependet ex usu et consuetudine ita ut heic nulla detur libertas cogitandi, vel potius loquendi ac scribendi, cuius consuetudinis regulas, non dicam speciales, generales saltem docet grammatica...

Lexicorum usus eo absolvitur, ut significationes dictionum formularumque ex illis cognoscantur, quarum cognitio intelligendis linguae auctoribus summe necessaria est; copiam vero verborum vimque dicendi ex illis haurire, repugnat indoli cum lexicorum, tum ingeniorum, quae discendae linguae sese consecrarunt. Qui dictionum copiam haud collegit, deprehendit vero in lexicis abunde formulas unius rei, quomodo, quaeso, optimas quaeve rei ipsi respondent poterit eligere, nisi praestet ingenio et iam cognoverit quid quaeque ex illis formulis valeat, quidve sit illi tribuendum? Effundit lexicon utilitatem suam in auctorum lectionem, ut facilius intelligantur, eorumque mentis sententiae clarius pateant; quamobrem nemo dubitabit usum huiusmodi librorum inter alia subsidia iure meritoque locatum fuisse, quae viam ad ipsum vetus Latium praeparant. Huc pertinent verba clarissimi Io. Matth. Gesneri in *institutionibus rei scholasticae* (1): « Diu haerere hoc vitium inventuti solet, ut quum lexicis utuntur, quidquid primum occurrerit, illud arripiant, miserosque adeo centones

(1) Cfr. huius anni n. IX.
(2) Cap. III.

(1) *Institut. orat.* I, 1.

(1) Cap. II., sect. II, 28.

modo catellus, modo lini glomus... et cetera huiusmodi quae cum risu iocoque audias!

Et satis de Orco « Vertumnis quotquot sunt natus iniquis ».

Hic finis chartaeque viaeque!

Quae de praeiudicatis vulgaribus opinionibus ac de arte magica ex G. Lucilii fragmentis raptim delibavimus id unum, candide lector, tibi suadeant: Romanos uti et ceteras gentes, ab incunabulis, superstitionibus imbutos fuisse; cuius superstitionis natura ea est quae in dies proficiat, quo magis homo libidinibus indulgens a veri Dei cultu deflectat.

Id populorum omnium historia argumentis confirmat.

Si quis autem ampliorem notitiam de iis quae disputavi, quod attinet ad eam litterarum latinarum aetatem quam « arcaicam » vocant, desideret, adeat, ex nostris, praeclarum Felicis Ramorino opus, cui titulus: *La poesia in Roma nei primi cinque secoli*, etc., quod primum in *Rivista filologica* anni 1883, vol. XI, pagg. 417-539 et seqq. editum est; ibi de vaticiniis, de carminibus magicis, de lustrationibus, etc. plura inveniet, quae ad rem maxime conferent.

Scrib. in Portu Romatino, Kal. Septembr. MCMVI.

Doct. MARCUS BELLI.

DE ARBORUM CULTU APUD ANTIQUOS.

QUUM reges Romanam regerent rem, pariterque quum bella Veientia, vel Latina, vel Samnitica gesta sunt, sacri lucus plurimi Romana inter moenia virescere novimus, qui paullatim, auctis opibus, novaque domorum mole semper crescente, et caesi sunt et sublati. Attamen et Caesare et Augusto imperante illis ex lucis sacrae adhuc supererant arbores, lectae quidem et pulcherrimae, quas diuturna semper religio tuebatur, sive quia ex antiquis lucis superessent, sive quia iniecto semine Deorum ante aras germinavissent. Nemo autem securem eos in truncos extollere audebat; ita ut ante Saturni aedem ficus inopinato successorem Silvani numinis signum potius e loco deiecerit, quam eius rami caederentur. Immo advenere supplici pompa tunc in locum Vestales ficumque illam sacram decrevere.

Nam vetustissimis Latinae gentis diebus, agrestes deos Silvanasque deas potissimo cultu patres venerabantur. Volvente autem aetate, non Silvano tantum lucri sacrabantur, verum, more graeco, cuique deo vel deae, iuxta arborum foliam singulis praesertim addictam, ita ut quercus Iovi, laurea Apollini, myrtus Veneri, vites Baccho, cypressus Proserpinae, olea Minervae dicarentur.

Equidem arborum cultus prima forte religio antiquissimis omnibus populis fuit, uti plane eruitur ex multarum moribus gentium, quamvis alia ab alia longissime dissitarum; Finlandensium nimirum, Mexicanorum, Indorum, Iaponiorum, Afrorumque. De arboribus sacris Homerus poëta loquitur, sed etiam Phoenices et Cananaei eas venerabantur.

Neque id mirum: arbores enim naturae vim atque foecunditatem ostendunt ac revelant; utque eorum vita animantium vitae persimilis est, ita spiritus iis est additus atque tributus, quo plane viverent; nam et arbores quoque nascuntur, vivunt, senescunt et morbis interdum laborant et pereunt.

Cultus vero eiusmodi plerumque diligens erat unius vel alterius arboris electio, cuius forma vel magnitudo aliquanto grandior aut pulchrior apparuisset.

Sacra autem iis coram habebantur atque litabantur victimae, ut hodie quoque barbari servant; erantque sacerdotalia collegia, quorum princeps cura eas arbores fovere, templum circum describere, violatores arcere, dies festos indicere, denique auguria ex arbore suscipere. Hac religione paulatim lucos quoque venerari coeptum atque serius ex arbore una congeneres omnes plantae excultae sunt. Quamobrem arbores sacrae aut erant oraculorum vel numinis sedes, aut quia sacra in terra virebant, aut quia genus eius sacrum haberetur.

Ratio vero cur huiusmodi cultus ubique sit diffusus patebit satis, si antiquissimae aetatis homines consideremus, qui ad naturae vires colendas, ubivis illae apparerent facili animo ferebantur. Eo enim cultu lucorum sacros flamines se sibi propitiaturos autumabant, qui et cibos, et ignem, et domorum trabes offerrent.

Vetustissimi autem sacri lucus in Caelio, in Capitolio, in Esquiliis ex quercubus servabantur, atque ipsam prope Vestae aedem sacra quercus virebat. Incendebatur immo sacer Vestae ignis virgis simul confricatis, quarum alia ex quercu, altera ex lauro esset, atque iisdem ex arboribus alebatur.

Diis vero gratissimam hostiam suam Latini putabant, qui quum glande vescerentur, quercuum cultus inde maxime auctum videbant. Cuius religionis antiquissimae memoriae exstant. Livius enim Romulum Iovi Feretrio aedem posuisse in Capitolio narrat, postquam Caeninensium regis opima spolia ad proximam quercum suspendisset. Refert autem Plinius in Vaticano colle quercum viguisse sua quoque aetate excultum, cuius in trunco vetustissimum aeneum titulum Etruscis characteribus legebatur.

Argiva praeterea sacella, Romanis in collibus antiquitus aedificata, quercubus praecingebantur: neque alia de causa Caelium collem nomen « querquetulanum » obtinuisse nonnulli putant. Quibus ex lucis superstes adhuc unus prope aedem S. Urbani iuxta viam Appiam virescit.

Civica denique corona quercinis foliis contexta erat, quae praemio civi donabatur, qui civem sospitasset.

Sed vetustissima sacras inter arbores Romae ficus erat illa ruminalis, quam narrarunt et Romuli Remique cunam suis ramis retinuisse, ne flumine mergeretur, et umbram lupae obtulisse, quae geminos fratres enutrivit. Venerabantur autem eo vel magis ficum, tum quia umbram, fructus et medelam afferret, tum etiam quia anseribus exquisitissimum praeberet cibum; quae aves, ob liberatam urbem a Gallorum oppressione sacrae passim habebantur, et Iunoni deae erant addictae.

Sed et Aegyptii quoque et Iaponii ficum venerabantur, quam Indi putant adhuc Brahamae numinis flamen incolere.

HORAE SUBSECIVAE

I.

COLLEGIUM SCIFELLANUM (1).

Salve, cara Deo cultaque litteris,
Scifellana domus! quae, decus Hernici
ruris, sub Pedicini
surgis, candida, vertice.

Surgis, qua (Latii pervetus oppidum)
montanae Verulae brachia porrigunt;
et qua, psallere doctae,
aedes stant Casamariae.

Haec me tecta iuvant, nescia turbidi
clamosique fori; pax ubi rustica
ridet, plebs ubi mores
servavit bona simplices.

Non hîc verba sonant impia, maximi
heu! laesura Dei nomen et optimi;
hîc Iesum Mariamque
laudat quilibet obvius.

Non hîc festa dies ulla laboribus
foedatur vetitis; templa sed affluunt
turbis, pectore suetis
toto fundere cantica.

O insiste tuis, plebs pia, moribus:
sic, fortuna licet te premat arctior,
certis, nunc et in aevum,
delectabere gaudiis.

At tu, cui domus haec panditur hospita,
Alfonsi soboles, laeta scientiam,
alma cum pietate,
puris ebibe fontibus.

Fas mî sit pueris hîc rudioribus
leges grammaticae tradere primulas,
quas dictare latine
prudens maluit Alvarus.

Vestrum quisque Deo supplicet interim,
sacri ut crescat Agri cultor idoneus:
messis magna, sed o quam
stirps est rara metentium!

Haec olim schola vos reddat apostolos,
quos divinus amor, quos amor urgeat
fratrum; nec labor asper,
aut mors pallida terreat.

(1) Congregatio a SS. Redemptore nuncupata domicilium habet in pago Scifelli, inde ab anno MDCCLXXIII, quo tempore S. Alfonsus inter mortales erat, constitutum. Pagus ille in agro Verulano surgit, haud procul a celebri monasterio Casamariensi Cistercensium reformatorum, cuius antiquum vastumque templum, gothico stilo aedificatum, civibus et advenis, qui saepe illuc confluunt, iure meritoque admirationi est. Monasterium nomen accepit a villa, cuius solum occupat, *Marii* (casa Marii) triumphatoris Cimbrorum, qui, ut ipse Cicero, in proximo oppido Arpino natus fuerat. Ceterum regio illa satis raros habet incolas, utpote montana et saxosa, qualis generatim tractus est ille a populis Hernicis habitatus, de quibus canit Virgilius: « Hernica saxa colunt ». Montes altiores, inter quos eminet Pedicinus, olim densis nigrescebant silvis; his tamen nostris diebus (quod dolendum est) plerumque denudati apparent. Colles minores olivis abundant, quae hac illac vitibus intermiscentur. In vallibus ac locis depressis, frumentum crescit et triticum quod Turcicum appellant; quae tamen fruges, nisi pluviae frequentes sint, ob lapidosam parumque profundam humum, parcam messem reddere consueverunt. — Domum suam Scifellanam Patres Redemptoristae amplis nuper auxerunt aedificiis, ubi *Scholam* constituerunt *Apostolicam*, in quam, tenui soluta pensione, admittuntur pueri et iuvenes, pietate ac bona indole praediti et signa prae se ferentes futurae religiosae vocationis. Solent hi per quinquennium litteris usque ad absolutam rhetoricam vacare; ac tum, si idonei reperiuntur, ad domum transire Novitiatus. Anno tirocinii peracto, per alios annos sex in superiora philosophiae ac theologiae studia incumbere iubentur.

consarcinent, quos intelligere etiam quid sibi velint difficile sit. Neque profecto mirum est, id ita evenire; quum enim priusquam ullam ex lectione vocabulorum sibi copiam acquisiverint, iubeantur ea lingua componere aliquid aut scribere, cuius nihil fere intelligant, non possunt indicare quid cuique loco conveniat, quid minus ». Ac paullo post: « Primus lexici usus sit in quaerenda ignotae vocis significatione, non in quaerenda ignota voce, qua alia, quae nota est, reddatur ».

DE QUIBUSDAM
PRAEIUDICATIS VULGARIBUS OPINIONIBUS
DEQUE ARTIS MAGICAE VESTIGIIS
IN G. LUCILII SATIRARUM FRAGMENTIS (1).

Sequitur praeiudicata opinio de terroribus nocturnis, lib. XV, II (XX, 1) *b*:

terriculas Lamias, Fauni quas Pompiliique
instituere Numae, tremit has, haec omina ponit
ut pueri infantes credunt signa omnia ahena
vivere et esse homines: sic istic omnia ficta
vera putant, credunt signis cor inesse in ahenis
pergula pictorum, veri nihil, omnia ficta.

Ita arguit Lucilius eorum ineptias qui vanis superstitionibus serviunt; idque fragmentum nobis tradidit Lactantius (2), atque miror quod Giussani (3), de lucretiana huius loci imitatione nullam mentionem fecerit; tam evidens enim est quae neminem lateat:

Nam veluti pueri trepidant atque omnia caecis
in tenebris metuunt, sic nos in luce timemus
interdum, nilo quae sunt metuenda magis quam
quae pueri in tenebris pavitant finguntque futura (4).

Lucretianam inter et lucilianam dicendi rationem magnum intercedit discrimen: Lucretius, epicureorum more, ita ratiocinatur: certe pueri in tenebris metuunt; nos contra pueris stultiores sumus, qui in luce timeamus: si nos igitur in luce imagines falsas timemus, inde fit ut non in naturae, quemadmodum pueri, sed in animi tenebris versemur; quae tenebrae, luce animi, idest, nonnisi naturae legum cognitione evanescent. Et haec tanto philosopho digna ratiocinatio!

Lucilianus locus, e converso, qui est de terroribus nocturnis, nil aliud evincit nisi Lamiarum, Strigum ceterorumque monstrorum simulacra (apud Graecos Μορμώ; apud nos *Befana, Babáu, Streghe, Orco, Massarolo, Incubo* o *Frácola)* a remotis usque temporibus non solum pueris sed et hominibus terrori fuisse:... εὖ ἴσθι – Platonis verbis utar in *Crit.* VI, C. – ὅτι οὐ μή σοι ξυγχωρήσω, οὐδ' ἂν πλείω τῶν νῦν παρόντων ἡ τῶν πολλῶν δύναμις ὥσπερ παῖδας ἡμᾶς μορμολύττηται, δεσμοὺς καὶ θανάτους κ. τ. α.

Quid autem de Lamiarum et Strigum natura sentiendum? Facete Leopardi l. c.: « De horum natura ex antiquis nil certi constat, quod veteres non tanti fuerint, ut id nos rite docerent.

(1) Cfr. num. sup.

(2) *Inst. div.*, I, 22; Cf. et Leopardi, *Saggio sopra gli errori pop. degli antichi*, ecc., Firenze, 1859, pagg. 102-103.

(3) T. L. Cari, *De rerum natura*, etc. revisione e commento, Torino, 1896-1898.

(4) *De rerum nat.*, II, 55-58.

Alii pisces, alii aves, alii sagas, alii mirae speciei animalia fuisse tradiderunt. Cur? Quia nemo haec unquam vidit! » Mundus vero idem semper est, non alius!

Ad terrores nocturnos redit Lucilius, lib. IV. XXIII (15):

adsequitur neque opinantem, in caput insilit ipsum
commanducatur totum complexu comestque.

L. Mueller hunc locum non ad terrores nocturnos, sed ad hominem refert, « qui amicum praecedentem ex improviso adsecutus blanditiis paene enecat »; verum magis mihi arridet Frankenii sententia, qui pro « complexu » legit « amplexa » atque de monstro quodam velut *Larva, Mania, Manduca* haec intelligenda esse sibi persuasit, et fortasse a matre ad terrendum puerum narrata. Quod interpretationis genus mulierculárum consuetudini, fictis fabellis pueros terrendi, plane respondet.

De arte magica et proprie de veneficio est « Chironeum vulnus », cuius poeta noster meminit lib. XXIX, LXV (33):

Chironeo et non mortifero adfectus vomicai volnere.

Neque accipiendam esse reor lectionem: « Tironeo et non mortifero » etc., quam Dupouy de lurido abscessu deque aliis interpretatur *che il tacere è bello.* Etenim hic sermo est de notissimis Chironis Centauri sagittis, quae, Nessi sanguine tinctae, letalia inferebant vulnera; huc spectat et illa magica tunica, quam Hercules cum induisset, adeo intollerandis doloribus arsit, ut, furore actus, Lycam in mare proiecerit. Quae omnia recentiores fabularis historiae scriptores ita explicant: nome « Iole » (= la *violacea*) eum caeli colorem significat, qui solem orientem et occidentem comitatur; Lycas et tunica alba item eum argenteum colorem adumbrant, qui, occasu solis, evanescit inter flammas, quae ex montibus oriuntur, idest inter rubescentes nubeculas, quae quamdam cum Herculis ad vitae exitum festinantis corpore sanguine oblito atque in frusta diviso similitudinem praebent. Tunica venenis infecta, ex Muellerii sententia, originem ducit a duorum nominum aequivocatione, Ἰόλη et ἰός = *venenum*. Haec mythorum quam vocant solarium doctrina aliquane probabilitate gaudet? Credat Iudaeus Apella!

Ex iis quae apud Muellerum inscribuntur *Varia*, lib. I, XXXVI (24) id legimus, quod Latinis in proverbio fuit:

- ∪∪ nodum in scirpo insanu' facessere volgus.

Scirpus palustris res est levissima; unde proverbium: « nodum in scirpo quaerere » « quod, ait Festus, in eas res natum est, quae nullius impedimenti sunt ». Hoc autem, etsi a re alienum, nolui silentio praeterire, quia et proverbia vitae consuetudines popularisque ingenii subtilitatem patefaciunt.

Nunc restat ut de « fluctu decumano », de « Marsis vatibus » et de « Orco » dicamus.

« Fluctus decumanus », nomine tantum, occurrit lib. III, XXVIII *ee*:

- ∪∪ - ∪∪ decumanis fluctibus.

Quare Mueller supplet: « huc usque crescit, dein revolvitur ».

Iis, quae iam animadvertimus ad Lucani lib. V, *De bello civili*, v. 672-673, de opinione praeiudicata, qua secundum Pythagoraeorum doctrinam numeri decem vim summis laudibus praedicantem, fluctus decimus maior antecedentibus putabatur, haec addimus: « decumanum », metonimice interdum ad rem immanem et taeterrimam significandam adhiberi.

Transeamus ad « Marsos vates », lib. XX, IV (5) *d:*

iam disrumpetur medius, iam, ut Marsu' colubras
disrumpit cantu, venas cum extenderit omnis.

Marsos, qui ad Fucinum lacum in Aprutio habitabant, ab Angitia sive Anguitia Aeetae regis filia ac Circes sorore, artem magicam didicisse ferunt. De iis Silius Italicus in *Pun.* VIII, 496-502:

..... ac Massica pubes
et bellare manu, et chelydris cantare soporem
vipereumque herbis hebetare et carmine dentem.
Aeetae prolem Angitiam mala gramina primam
monstravisse ferunt, tactuque domare venena,
et lunam excussisse polo, stridoribus amnes
fraenantem, ac silvis montem nudasse vocatis.

Videsne quot mirorum operum Marsi auctores fuerint? Eadem invenies apud Ciceronem, Horatium, Virgilii *Pharmaceutriam* et Tibullum, cuius postremi locus qui afferatur dignus est:

Nec tamen huic credet coniux tuus, ut mihi verax
Pollicita est magico saga ministerio.
Hanc ego de caelo ducentem sidera vidi:
Fluminis haec rapidi carmine vertit iter.
Haec cantu finditque solum, manesque sepulcris
Elicit, et tepido devocat ossa rogo.
Iam ciet infernas magico stridore catervas:
Iam iubet aspersas lacte referre pedem.
Cum libet, haec tristi depellit nubila caelo:
Cum libet, aestivo convocat orbe nives.
Sola tenere malas Medeae dicitur herbas:
Sola feros Hecates perdomuisse canes.

(I, 2, v. 41-52).

Qui habet addat acervo!

Postremo de « Orco » (lib. XXVI, LXXVII, 38):

qui sex menses vitam ducunt, orco spondent septimum.

Adest hic vulgata Orci fabella, quae cum diebus fastis et nefastis nectitur. Ad rem confer Hesiodi Ἔργα καὶ ἡμέραι (765-820), ubi Ascraeus poëta religiose hortatur et urget « ut diem quintam Orco sacrum fugias »; quod praeceptum, quamquam suis temporibus rebus magicis minor dabatur fides, in *Georg.*, I, 277-279, Virgilius renovavit:

..... Quintam fuge; pallidus Orcus
Eumenidesque satae; tum partu terra nefando
Coeumque Iapetumque creat saevumque Typhona.

Orcus, tanti terroris causa, qui in diem quintam trium singularum partium (ἱσταμένου, μεσοῦντος, φθίνοντος μηνός) graeci mensis dominatur, ab ἕρκος (= septum) nomen habet, et idem sonat ac locus ubi mortui commorantur; sed, succedentibus temporibus, nativam vocis vim ita mutavit, ut Deum mortuorum (= *il dio attivo della morte*) significaret. Media aetate, Orci fabella insolitam ac ridiculam speciem induit, quod et nunc in Venetis fama tenet. Mulierculae enim haec de Orco pueris narrare solent: Orcus eximia corporis magnitudine homo fuit, et is qui, nocturno tempore, cruribus facta furca, a turri ad turrim oppidi pertingeret! Speciem in horas mutabat: modo porcellus,

ANGELVS DEFVNCTORVM CVSTOS.

Vestris, sive rudı fossa seu marmore clausis,
Iusti, tutor adest ossibus angelicus.

II.

IN FONTEM "LA BAGNARA" [1].

Ante vagabaris per apricos garrula campos,
Lympha! velut festis puerilis turba diebus;
nunc heu! luce cares, arcto conclusa canali,
haud secus ac pueri rigida sub lege magistri.
Ne tamen, Unda, gemas! mox cernes, pulchrior, urbem,
cui tu delicias tuleris causamque salutis.
Sic neque vos, Pueri, studiorum taedia frangant.
Tempus erit (dociles si pergitis esse piique)
quum, soboles vos Alfonsi Christique ministri,
affundetis aquas populis, ex aethere lapsas.
Stirps humana sitit, limosas saepe lacunas
visa bibisse, lues queis insidet exitiumque.
Discite vos latices, quos Christi dextra salubres
condidit, in vastum deducere naviter orbem.

FRANC. X. REUSS.

VOX URBIS PALAESTRA

DE CROESO ET SOLONE. [2]

PARS II.

(Rogus in silva exstructus; Croesus et Pasis et Orius in compedibus).

CROESUS. — Valete, amici fidissimi, qui ad idem mecum supplicium fuistis damnati. Ecce rogus, quem ascensurus sum. Haec ipsa silva mihi olim gratissima, in qua splendide venabar, nunc mihi facta est locus tristissimus. Victus sum et captivus! O fortunae inconstantiam!

PASIS. — Gratissimo animo nostram vitam pro rege ponimus, qui tot tantaque in nos contulit beneficia!

ORIUS. — Accipite, di immortales, vitam nostram, quam vobis pro rege nostro offerimus; quem ut ex hoc periculo liberetis vos supplices obsecramus.

CROESUS. — Verbis vestris, amici, fidelitatis signis, tanta in hac calamitate auctus sum laetitia, ut bono animo mori iam sim paratus. Vestrum vero casum satis deflere non possum.

(Cyrus cum lictoribus advenit).

CYRUS. — Tu igitur meum deleturus eras regnum, atque primus eius fines transgressus es! Bellum mihi intulisti, non virtute fretus, non armis, sed oraculo, sed fortuna, sed divitiis, sed oppidis. Fortuna ista te fefellit. Quid oraculum tibi profuit? Ubi sint divitiae tuae, quaere ex militibus. Oppida tua solo aequavi. Populus tuus in servitutem redactus, brevi agros Persarum colet. Tuo ex cinere et ossibus gloriam et solacium ego mihi reportabo! *(Ad lictores)*: Estisne parati? Ad rogum eum ducite! *(Duo lictores ducunt Croesum ad rogum).*

CROESUS *(dum compedibus liberatur)*. — Nunc animo opus est, nunc pectore firmo! Hostem timui nunquam, nec mortis dolores me unquam terruerunt. *(Croesus dum ascendit rogum, ter clamat, Solonis memor, eius nomen)*: Solon, Solon, Solon!

CYRUS. — Quid dicis, homo infelix? Quem deum invocas?

CROESUS. — Cyre, quum prosper et felix eram, sapientissimus ille Atheniensis, cui nomen est Solon, me beatissimum praedicare noluit; neminem enim beatum ante mortem dicendum esse aiebat. Nunc inconstantia fortunae deiectus, regno et corona privatus, nunc ego video vere quam ille tum dixerit. Et tu, Cyre, quamquam me vicisti regnumque meum diruisti, quem tu vitae exitum habebis? Haud scio an tu quoque inconstantia fortunae fractus, eandem mortem sis obiturus. Ecce, mihi, qui me ipse felicissimum putaram, mors nunc subeunda est turpissima. Nemo ergo ante mortem beatus!

CYRUS *(submissa voce)*. — Verum dicit. Homo ante mortem nullus beatus. *(Elata voce)*: Homo sum. Humanum nihil a me alienum puto. O fallacem hominum spem fragilemque fortunam! Utinam di casum tam gravem tamque repentinum a me avertant! Quam dubia, quam caduca sunt omnia humana! *(Ad Croesum)*. Tui misereor. Quod autem mearum rerum inconstantiae me monueris gratias ago. — De rogo descende.

CROESUS. — Quid? *Meisne auribus licet credere?*

CYRUS. — Descende! *(Croesus lente descendit).*

CYRUS *(accedens ad Croesum)*: — Te autem rogo, ut posthac me in tuam amicitiam recipias.

CROESUS. — Mihi quidem vitam reddidisti, atque quia amicum tuum me esse voluisti precor, ut amicis quoque meis parcas, qui in rebus et secundis et adversis mihi praesto semper fuerunt. Sine illis mori malo quam vivere.

CYRUS. — Et illi ergo vivant. *(Vincula solvuntur).*

CROESUS. — Subiectos a servitute liberabis?

CYRUS. — Esto; tu vero, amice, rex iterum esto Lydorum. *(Cyrus coronam Croeso imponit).*

Ex collegio SS. Cordis Iesu ad *Prairie du Chien* in Civitatibus Foederatis Americae Septemptr.

DE PAULO.

EX HISPANIA

Iacobo Balmes philosopho tributi honores.

Iacobo Balmes, qui inter sapientes elapsi saeculi viros excelso gaudet subsellio, nuperum et quidem christianum et patrio amore refertum, in villa vulgo « Prat de dalt », Gothoaunica provincia iure debitum praestitit honoris testimonium.

In fronte enim domus, lapis hac inscriptione est collocatus:

ANNO · DOMINI · MDCCCXLII
RETRUSUS · IN · HAC · DOMO
PROPTER · BARCHINONENSES · SEDITIONES
DR. · D. · IACOBUS · BALMES
CELEBREM · SCRIPSIT · LIBRUM
« EL CRITERIO ».

Ibi maxima frequentia convenerunt gentes, nonnullae societates auctoritatesque civiles et omnes, aperte dicam, christiano, patrio, et doctrinae studio ductae. Frons domus duo habet pretiosa podia, sculptilibus ornata, quae inter firmus haeret lapis, nobis in mentem revocans insignis Iacobi Balmes reclusionem. Domus magna quidem, longe lateque patens, aditus omniaque cubilia pariter ampla; nitida ibi et antiqua elucent supellectilia.

Nostra tamen praecipue interest, cubile ostendere ubi Balmes suum confecit opus « El Criterio ». Illud quam minimum cogita: vix quatuor homines capere; impervium dicas; lux non nisi per parvam fenestram ad imum pervenit. Ibi quum respublica civilibus agitari fluctibus videbatur, Balmes, a mundi commercio segregatus, absque libris, quos consuleret, totus in librum aureum conficiendum incubuit.

Librum aureum quidem et plus quam aureum dicam; in usum enim redigentes illius praecepta et consilia, ea assequi valebimus quae nequaquam pretioso ememus metallo. Liceat in medium afferre nonnulla insignis philosophi verba, quibus ad summam huius libri cognitionem facile deveniemus.

« Criterium, - ait Balmes, - est medium assequendi veritatem. Verum *in rebus* est *realitas;* veritas in intellectu est cognoscere res uti sunt; veritas in voluntate est illas debito modo amare, iuxta integras morales regulas; veritas in actibus est agere proba voluntate impellente; veritas in fine est congruentem et iuxta circumstantias debitum finem animo intendere; veritas in mediis est illa, quae magis sanis moribus consentanea sunt media, meliusque ducunt ad finem, eligere ». Hae sunt partes, quas miro simplicique modo Balmes noster in opere suo evolvit; nobis scilicet monstrat arduas sed tutas vias, quibus ad perfectam cognitionem in rebus, in intellectu, in voluntate, in fine et in mediis absque dubio facile deveniemus.

« El Criterio » est vera logica quae nos recto tramite ad rerum cognitionem ducit; est sapiens magister mentes elevans; dux prudens cavenda signans; vir fortis voluntates roborans; angelus denique facem in manu tenens vitae tenebras fugans, qui caelum homini incolendum patefacit.

Honorem insigni philosopho Iacobo Balmes tributum scientiae quoque credam debitum esse obsequium.

Modiliani scr., XIII Kal. Nov.

J. M. JAUME *Sch. P.*

(1) Haud longe a Collegio Scifellano mediis in campis oritur Fons, cui vulgo nomen « La Bagnara ». Qui latex, ante aliquot annos, per canales subterraneos ad oppidum « Monte S. Giovanni », duabus circiter leucis distans, eo fine deductus est, ut oppidanis illis aquas suppeditaret saluberrimas.

(2) Cfr. num. sup.

EX SS. CONGREGATIONIBUS ROMANIS

SENTENTIAE NOVISSIMAE SELECTAE.

Ex Congregatione Concilii Tridentinis decretis interpretandis:

— Quando parochi diebus festis suppressis celebrant Missam cantatam, sive manualem sive fundatam, quae in Dominica praecedenti praeannuntiata fuerit cum indictione diei et horae, licet ipsis ad Episcopum transmittere tantummodo stipendium Missae lectae iuxta taxam dioecesanam, neque debent tradere integrum stipendium per constitutiones dioecesanas pro huiusmodi Missis praestitutum. Item, si Missam exequialem cum cantu praedictis diebus celebrant, satisfaciunt suae obbligationi mittendo stipendium Missae lectae, neque debent mittere stipendium Missae cantatae iuxta praedictam taxam, salvis iuribus stolae; haec tamen quoties morali certitudine constet augmentum communis eleemosynae datum fuisse ob maiorem laborem vel incommodum, ad quae aliunde parochus obligatus non sit. (Ex decr. d. XXIV mens. Martii MDCCCCVI).

Ex Congregatione S. Officii:

— In casu verae necessitatis pro administratione Sacramenti Extremae Unctionis sufficit forma: « Per istam sanctam unctionem indulgeat tibi Dominus quidquid deliquisti. Amen ». (Ex decr. d. XXVI mens. April. MDCCCCVI).

Ex Congregatione Sacrorum Rituum, Indulgentiarum et Sacrarum Reliquiarum:

— Confirmatur cultus ab immemorabili tempore praestitus Beatis Placido M. et Sigisberto abbati ex Ordine S. Benedicti, conditoribus Monasterii Desertinensis in dioecesi Curiensi. (Ex decr. d. VI mens. Decembr. MDCCCCV).

— Director Tertii Ordinis Minorum S. Francisci, vel Sacerdos facultate praeditus, qui Tertiariis saecularibus congregatis benedictionem cum indulgentia plenaria, quam dicunt « absolutionem generalem », impertitur, uti debet tantum stola coloris violacei. (Ex decr. d. XXII mens. Decembr. MDCCCCV).

— Fratres Minores celebrantes Patronum principalem Provinciae civilis non dispensantur a Patrono principali Regni celebrando. In celebrando autem Patrono principali Regni, Provinciae civilis, Loci seu dioecesis attendere etiam debent si Patronus feriationem habeat, vel saltem habuit, quae tamen de Apostolico indulto modo sit sublata. Quod si requiritur feriatio, festum Patroni sub nomine *principalis* in kalendario cleri saecularis designatum sub ritu duplici primae classis cum Octava, censeri debet ornatum feriatione, eo quod idem festum quotannis tamquam mobile in die Dominica recolatur. (Ex decr. Ord. Fr. Min. Provinciae Apuliae d. XVI mens. Febr. MDCCCCVI).

— Confirmatur cultus ab immemorabili tempore praestitus tum Ven. Servo Dei Marco de Marconibus ordinis S. Hieronymi Congregationis B. Petri de Pisis, Beato nuncupato, tum B. Ioanni episcopo Montis Marani. (Ex decr. d. II mens. Martii MDCCCCVI).

— Post Missas de die et non de Requie cantatas vel lectas, sed omnino independenter ab ea et exceptis duplicibus primae classis, licite potest in medio ecclesiae extendi pannus niger, et, posito prope et extra illum crucifixo, cantari a sacerdote induto pluviali nigro et a cantoribus *Libera* cum aspersionibus et incensationibus, quae fieri solent ad tumulum. Si vero dicatur Officium defunctorum, facienda est in casu Absolutio immediate post ipsum et ante Missam. (Ex decr. d. XVII mens. Martii MDCCCCVI).

— Quo magis Christifideles ad servandas promissiones in susceptione Baptismatis ab ipsis emissas excitentur, Plenaria Indulgentia, defunctis quoque applicabilis in perpetuum conceditur, ab omnibus lucranda, qui die festo Augustissimae Trinitatis, alicui piae caeremoniae in parochialibus aliisque ecclesiis, de Ordinariorum licentia et iuxta eorundem normas peragendae, in qua solemniter praefatae promissiones denuo nuncupentur, devote adstiterint, simulque sacramentali confessione expiati et S. Synaxi refecti ad mentem Summi Pontificis oraverint. (Ex decr. d. I Iunii MDCCCCVI).

DIARIUM VATICANUM.

(Die XXI mens. Sept. - d. XX mens. Oct. MDCCCCVI).

Coram SSmo admissiones.

Praeter Purpuratos Patres, Urbanos antistites, aliosque viros, qui sui cuiusque muneris gratia Pontificem de more adiverunt, peculiari nota digni sunt iuxta admissionis diem: rmus vir Franciscus Rossi-Stockalper, a secretis apostolicae legationis Austro-Hungaricae; excmus vir Donatus Sbarretti, archiepiscopus Ephesien., legatus apostolicus Canadensis; Ferdinandus Stuflesser sculptor; manus peregrinorum e Gallia; r. p. Augustus Lavillardiére, rector generalis Oblatorum e Maria Immaculata recens electus cum consilio Congregationis suae; Francotte doctor, Industriae atque Laboris administer in Belgica; excmus vir De Wedel Iaslberg dynasta, Pontifici afferens litteras Haakonis, Norvegorum regis, de adventu regni sui certiorem Pontificem facientes; De Raymond doctor, negotiorum Belgarum gestor apud Apostolicam Sedem; excmus vir Nicolaus Szécsen de Temerin, comes, legatus extraordinarius cum omni potestate Austrorum et Hungarorum apud Apostolicam Sedem; Gonzales Lanuza, iuris doctor, Cubanae civitatis legatus in conventu omnis Americae.

Pontificiae electiones.

Excmus vir Iulius Tonti, archiepiscopus Ancyran., apostolicus legatus in Brasilia, ut eodem munere fungatur apud Lusitanos deligitur.

— Rmus vir Nicolaus Fezzoni, apostolicus administrator dioecesis Pennen. et Atrien., episcopus Valven. et Sulmonen. dicitur.

— Rmus vir Felix Del Sordo, Nuscanae cathedralis archipresbyter, episcopus Claudiopolitanus creatur, atque Nuscani episcopi coadiutor.

Vita functi viri clariores.

Corneti, senectute confectus, excmus vir Angelus Rossi Cornetan. et Centumcellarum episcopus, Monte Falisco n. d. XV mens. Apr. an. MDCCCXXV.

ANNALES.

Russici motus remissi.

Dies quasi defatigationis videntur in Russia tot mensium commotionibus successisse. Ne nunc quidem desunt heu! facinora atque delicta; verum alia ab aliis separata, quaeque dum magis magisque revelant evertendarum rerum cupidos satis ignobilium grassatorum opere similes esse, horumque ad finem supremum et ipsos intendere, demostrant simul seditiones, hac illac quasi contagium excitatas, abunde remissas. Itaque Caesar eiusque familia Peterhof ad oppidum rediit, unde dictitant proxime novum de populi libertate et coram lege aequalitate decretum iri promulgatum.

Novus Cretae insulae administrator.

Georgii, Graeci principis, a Creta insula discessus, quam octo annos tenuit quasi legatus gentium Europaearum, nunc autem a munere se abdicavit, non sine tumultu factus est, vi alicuius factionis, quae armata manu profectionem illam quominus fieret prohibere conabatur. Quum vero exterorum exercitus intervenissent, ordo denuo est constitutus ita ut Zaimis, olim Graeci gubernii praeses, qui Georgio nunc Cretae successit, quiete ac libere dominium sibi traditum assumere valuerit.

Cuba insula a Foederatis Civitatibus Septemtrionalis Americae occupata.

Pariter sine sanguinis effusione, imo ovante et gratulante populo, Cuba insula bellicae rei administrum civitatum foederatarum septemtrionalis Americae vidit summa rerum potiri, sperans fore ut tandem aliquando civili bello, quod regionem pessumdedit, finis imponatur. Dummodo ne Cubano populo finis idem sit ac arbitrii sui, pro quo tam acriter pugnavit, est consequutus, verum retinere nescivit! Haec igitur si futura erunt, vertant sibi culpae Cubani.

Mauritanae res.

Profecto oporteret Mauritanum imperium in Americis fuisse: iamdiu novum sidus allatum esset nordicae Americae vexillo, neque videremus conventum solemniter Algeciras congregatum nullo, sollicito tamen, eventu insignem. Vis enim apud Turcarum illos barbaros incolas in personam et bona exterorum indesinenter exercetur, quum nihil agat gubernium, neque agere queat ad ius gentium tutandum.

Gallica praevaricatio.

Administrorum collegium, mense Martio huius anni in Gallia compositum, cui Sarrien senator praeerat, his diebus per hanc speciem munus dimisit, ob infirmam valetudinem gravemque praesidis aetatem. Non tamen de civili re consilia extranea ab hac abdicatione videntur, praecipue circa religiosum certamen, quod proximo mense Decembri aperte inibitur. Vicisse tamen pars illa apparet, quae ecclesiae maxime infensa se praebuit, siquidem munus collegii renovandi Clemenceau illi datum est, qui his quoque diebus orationibus hic illic habitis Aesopianam fabulam, lupi sub veste contra agnum, renovare non dubitavit. Ne tamen in leonem incidat!....

PUBLICI PER ORBEM COETUS

LEGIBUS FERENDIS.

In Austria coetus sessiones resumptae. Accepti et expensi tabulae propositae et in disceptationem adductae.

In Dania novi legati convenere, qui e regis oratione certiores facti sunt de gubernii consiliis tum de pace servanda tum de novis legibus rogandis.

ACTA PONTIFICIA

Pontificiae litterae in forma « Brevis » quibus Constitutiones Archisodalitatis Doctrinae Christianae reformantur et approbantur.

PIVS PP. X.

AD PERPETVAM REI MEMORIAM.

In Litteris Nostris Encyclicis *Acerbo nimis* quas de Christiana Doctrina tradenda ad universos Sacrorum Antistites hoc anno dedimus, cum alia praescripta sunt, tum illud, ut *in omnibus et singulis paroeciis canonice instituatur, cui vulgo nomen Congregatio Doctrinae Christianae*. Consociationum id genus quum Archisodalitas, a Paulo V Decessore Nostro instituta in Urbe, princeps et caput sit, peculiarem quamdam in hac locare curam, opportunum intelligimus. Itaque, comperto disciplinam temporationemque, qua uteretur Archisodalitas, iam non adiunctis novis rerum ita congruere, constitutiones ipsius veteres corrigere et reformare Nobis visum est; easque sic reformatas, quemadmodum infra scriptae sunt, ratas haberi et ab omnibus, ad quos pertinent, religiose servari volumus et iubemus.

Contrariis non obstantibus quibuscumque.

Datum Romae apud S. Petrum sub annulo Piscatoris die 5 Decembris anno 1905, Pontificatus nostri tertio.

ALOIS. Card. MACCHI.

Constitutiones Ven. Archisodalitatis Doctrinae Christianae a s. m. Pontifice Paulo V canonice in Urbe constitutae anno 1607, a Sanctissimo Domino Nostro Pio PP. X reformatae et approbatae apostolicis litteris in forma Brevis diei 5 Decembris 1905.

TITULUS I.

DE FINE ET NATURA ARCHISODALITATIS.

I. — Propositus Archisodalitati finis est religiosam christianae plebis institutionem provehere ac moderari per catechesis praeceptionem.

II. — Sedes est Archisodalitas in Urbe.

III. — Archisodalitas est proxime obnoxia auctoritati Cardinalis vice sacra Urbis antistitis pro tempore, utpote personam gerentis Pontificis Maximi.

IV. — Ad sodalitium, natura ipsa rei, pertinent omnes parochi Urbis.

Ipsis petentibus possunt praeterea eiusdem Sodalitii societatem inire quotquot sibi constituunt catechesis disciplinae favere eamque expeditiorem efficere opera sua vel pecunia.

V. — Archisodalitas regitur a Congregatione, quae constat solis delegatis ecclesiasticis viris, Praeside Vices gerente Cardinalis in Urbe Vicarii.

Ad id munus delegati eligi non possunt nisi ecclesiastici viri ad ipsam Archisodalitatem pertinentes.

TITULUS II.

DE CONGREGATIONE.

VI. — Congregatio constat Praeside, sacerdotibus octo e clero romano et parochis octo, quorum quatuor e clero saeculari, quatuor regulari.

VII. — Eadem Congregatio, pro maiore numero tacitorum suffragiorum, nominat pro-praesidem, a secretis, curatorem pecuniae, seu *Camerlingum*, tabularii praefectum, rationum exactores duos, seu *Syndicos*; qui omnes ex eorum numero eligendi erunt, qui ad ipsam Congregationem pertinent.

VIII. — Munera et officia exercentur non ultra triennium nec proxima electio in eosdem cadere potest.

IX. — Exacto triennio, dimidia pars Congregationis alterna vice renovatur; hoc est, sufficiuntur e clero romano novi sacerdotes quatuor, parochi totidem, quorum duo e clero saeculari, e regulari duo.

X. — Ad memorata munia novi eliguntur pro maiore numero suffragiorum, quae ab ipsa Congregatione occulta feruntur super numero virorum sexdecim a Praeside proponendorum, quo in numero comprehenduntur octo qui de officio decedunt.

XI. — Congregatio semel in mense habet ordinarios coetus. Integrum tamen est Praesidi extraordinarios cogere, si opportunum duxerit, vel si saltem quatuor Congregationis Delegati scripto petierint.

XII. — Ad ratos legitimosque coetus habendos adstare necessario debent saltem duodecim socii cum Praeside.

In secunda convocatione, quae saltem tridui spatio a priore distabit, ratus legitimusque coetus erit, quovis numero adstantium.

XIII. — Ut rata et probata sint, quae in coetu proponuntur, maior suffragiorum numerus requiritur. Paribus suffragiis, Praesidi ius esto alterius ferendi suffragii.

XIV. — Quidquid consilii, sive de viris sive de officii alicui deferendis, erit ineundum, id ne decernatur nisi tacitis suffragiis.

XV. — Dies coetibus habendis resque ad deliberandum propositae, scripto significabuntur per scribam, qui est a secretis, ab eoque triduo ante constitutum tempus diribebuntur.

XVI. — Unicuique Congregationis Delegato quaestiones proponendi ius esto, quas tamen agitare non ante licebit, quam inscriptae fuerint elenco rerum excutiendarum.

Urgente necessitate, de qua iudicium feret Congregatio, poterit, non interposita mora, de propositis rebus deliberari.

XVII. — Qui ter, non intermissa vice, coetus non adierit, nec se de absentia purgaverit, recessisse censebitur, eiusque loco sufficietur alius.

Absentiae causa rata debet haberi a Congregatione.

TITULUS III.

DE ACTIONE ARCHISODALITATIS.

XVIII. — Archisodalitas, auspicio ductuque suo, proposito sibi fini prospicit, curando ut scholae catechesis constituantur, piae habeantur conciones, excitetur aemulatio per certamina ad praemia, et per alia quae pro temporis ratione visa fuerint opportuna.

XIX. — Praeter scholas catechesis a parochis constitutas sub eorumque disciplina directas, haud poterit alia ulla constitui, nisi adsentiente parocho loci et approbante Archisodalitate. Ad hanc iudicium pertinet de illorum peritia qui ad huiusmodi magisterium proponuntur.

XX. — Ad unam eamdemque docendi viam disciplinamque tuendam, Archisodalitas pleno iure pollet advigilandi scholis catecheseos etiam privatis.

Ea vigilantia ab Archisodalitate exercebitur per parochos ac delegatos suae quosque Curiae assignandos. Advigilandi vero munus implebitur menstruis visitationibus, atque inspectionibus, quarum scripta documenta ad Archisodalitatem bimestria deferentur.

XXI. — Ad normam num. XIX, nemini e populo licebit magisterium catechesis assumere, nisi diploma fuerit ab Archisodalitate consecutus.

XXII. — Diploma remittetur facto speciali periculo iuxta normas certa lege constituendas.

XXIII. — Ad efficacius exsequenda superius praescripta et ad propositum finem facilius assequendum, lex ab Archisodalitate proponetur vim habitura postquam Cardinali vice sacra Urbis antistiti fuerit probata.

TITULUS IV.

DE ADMINISTRATIONE.

XXIV. — Congregatio per Curatorem pecuniae, seu *Camerlingum*, una cum rationum exactoribus, seu *Syndicis*, providebit administrationi proventuum, genus omne, quos habere sibi poterit.

TITULUS V.

DE IIS QUAE INTER ARCHISODALITATEM ET PAROECIAS URBIS INTERCEDUNT.

XXV. — In unaquaque Urbis paroecia constituetur Sodalitas Doctrinae Christianae, ad normam Epistolae Encyclicae *Acerbo nimis*, diei XV mensis Aprilis, anni MCMV, quasi sectio Archisodalitatis. Sodalitates parochiales habebunt Consilium dirigens, cui praeerit parochus. Idem Consilium constabit duodecim sodalibus, quorum quatuor sacri ordinis viri, e populo viri quatuor totidemque mulieres.

Hic vero numerus aut augeri poterit aut minui pro peculiaribus cuiusque paroeciae conditionibus.

XXVI. — Excepto primo e quatuor ecclesiasticis viris, qui ab Archisodalitate dabitur tamquam ipsius delegatus, ceteri omnes a suis quisque parochis proponentur cum approbatione Praesidis Archisodalitatis.

XXVII. — Consilium dirigens Sodalitatum Parochialium semel in bimestri spatio apud parochum rite congregabitur, ut proponat agitetque si quae utiliora visa fuerint ad maius frequentiae et profectus incrementum.

Crebrius etiam iidem poterunt haberi coetus, si vel parochus vel Archisodalitatis Delegatus id opportunum indicaverint.

TITULUS VI.

DE IURE AGGREGANDI.

XXVIII. — Archisodalitati ius est constitutas ubivis per catholicum terrarum orbem Doctrinae Christianae sodalitates aggregandi, easque admittendi ad communionem indulgentiarum, bonorum spiritualium ac privilegiorum, quibus directa concessione ipsa fruitur.

XXIX. — Ut sodalitas aggregari possit, necessario requiritur: 1) ut eadem canonice fuerit constituta decreto Ordinarii loci; 2) ut ad Archisodalitatem deferatur una cum supplici libello, authenticum exemplar decreti, quo fuit constituta Sodalitas atque Ordinarii commendaticiae litterae.

XXX. — In qualibet dioecesi eam doctrinae christianae sodalitatem aggregare Archisodalitati Romanae satis erit, quam sodalitatem Ordinarius statuerit esse centrum ceterarum eiusdem generis; hac enim aggregata, simul aggregatae censebuntur aliae omnes sodalitates, quae aut constitutae iam, aut deinceps constituendae sint in eadem dioecesi.....

(Sequuntur indulgentiae concessae tum Ven. Archisodalitati Doctrinae Christianae per Pauli PP. V const. *Ex credito Nobis* d. VI mens. Oct. MDCVII, tum omnibus utriusque sexus Christifidelibus sive docentibus sive discentibus Christianam catechesim ex coll. auth. *Precum et Piarum Operum* a S. C. Indulg. edita an. 1898, p. 588, n. 316).

ZENO — Tragoedia Iosephi Simonis Angli. (10)

(Passim retractavit hodiernisque scenis aptavit I. F.)

BAS. Mox ore vasto carmen horrendum tonat:
« I, pestis; aula pulsus, irrisus, miser
Absiste procul hinc, regio aeternum lare
Abactus! I, squalente regales opes
Paedore muta, sortis abiectae memor! »
Hinc me gementis signa fortunae tegunt,
Hinc ora macies, genitor. O regis probrum!
Lamenta pectus, pallor obsedit genas,
Lumina perennis imber, informis cutem
Marcor, nigranti membra squalescunt situ.
Vindicta, genitor: poscit ultorem scelus!

HARM. Miserande puer! Hanc praestitit Zeno fidem?
Ad arma, miles, ad arma! (1) Fer subito faces;
Regia petatur; vulsa cardinibus domus
Procumbat; aula, poste disiecto, labet;
Tectum cremetur; flamma victrices vomat
Undique favillas! Pereat infidum caput,
Pereat nefandum stirpe cum tota genus!
Flammentur, eruantur, in cineres eant!
Ingrate Zeno! Pactus Harmatio fidem
Sic ludis excors? Merita sic pensas mea?

URB. Astraea cernis?

HARM. Quid meus potuit puer?
Quid mollis aetas flore primaevo nitens
Sceptroque dignum frontis eximiae decus?

ANAST. Quid iste potuit oris ingenui nitor?
Haec innocentis dextra? Proh saevi ducis
Imperia! Tantum pepulit ex aula iubar?

HARM. Fremat tyrannus. Nate, regnabis tamen:
Regnabis; ignes testor aeternae domus.
Eatur: arma, furia, flammantes globi,
Et quidquid aestus voluit irarum impotens
Paretur hosti! Quo tamen praeceps agor?
Dum fervet ira, nescit imperio premi.
Exsurge pectus! Perfer hanc molem mali,
Et qua tremendas lege Mavortis minas
Saepe domuisti, temet invictus doma!

URB. Agnosco nobile mentis imperium tuae:
Agnosco robur. Melius excluso videt
Animus tumultu. Caecat ingenium furor;
Nec omnium sit poena paucorum scelus.
Cum miles urbem chalybe nudato subit,
Mucrone in hostes saevit et cives pari,
Nec Martis ira facile, nec stricti potest
Ensis libido reprimi. Hinc odio ducem
Furiisque vulgus mactat, et patriae facem,
Urbis sepulchrum gentis exitium vocant.
Quid, quod cruentae cladis incertus foret
Dubiusque casus? Ambit Augusti latus
Vis multa procerum, multa famulatur manus;
Caesareus aulam miles excubiis tenet.
Ab arce belli cantus ubi signum dedit
Sonante lituo, tela subiecit furor;
Ad arma ruitur: omnis Augustum tegit
Civis.

HARM. Tyrannum?

URB. Delet ex animo pavor
Nomen tyranni. Veteris offensae notas,
Graviora quisquis metuit, erasit libens.

HARM. Infanda patimur. Fregit Augustus fidem,
Promissa lusit.

ANAST. Iusta vindictae est sitis.

URB. Fateor. Sed iram cautus ultricem preme.
Te iusta patriae poscit ultorem salus,
Regni ruina, luctus, insontum cruor,
Nati querela. Certus odiorum tamen
Dispone causas: Fronte simulata redux,
Inermis, aulam more de prisco subi.
Deni sequantur pone subeuntem duces,
Honos decusque lateris: hi voveant fidem;
Stent arma manibus, cumque percussa dabis
Tellure signum, iunctus Augusti fibras
Irrumpat ensis. Rege sublato, imperas:
Nemo tyranni funus ulcisci volet.

HARM. Bene est. Sequemur mentis arbitrium tuae:
Arridet astus. Castor, in vicos datus
Reficiat artus miles; ubi promptus manu,
In omne raucae vigilet imperium tubae.
Praeibo. Martis decora, bis quini duces,
Queis robur animo, rebus in summis fides,
Retro secuti, regiam Augusti petant.
Basilisce, gressus iunge. Si faveat polus,
Radiabit aurum crinibus, sceptrum manu!

EXPLICIT ACTUS II.

(1) *Omnes educunt gladios.*

(Ad proximum numerum).

Ad proximum numerum:

Prospectus subnotationis in an. M DCCCC VII, a comm. *Vox Urbis* constituto X, et donum insolitum sociis singulis comparatum.

In Lusitania pariter regiis litteris gubernii mens aperta est, praesertim de proposito internis rebus providendi.

In Hungaria Goluchowski comes, ob animum constanter in se adversum Hungarorum quam dicunt Delegationis, in Caesaris manus supremum gubernii officium sibi commissum remisit.

PER ORBEM.

Die xxi mens. Septembr. an. MDCCCCVI apud Oranum portum invenitur corpus excmi episcopi S. Pauli in Brasilia, in naufragio italicae navis *Sirio* undis ablatum.

— d. xxiv Stockholm in urbe diem obit supremum Levertine, Danus poeta, an. n. XLVIII.

— d. xxv ad Campbell portum navis viatoribus onusta, Indû flumen transgrediens, evertitur, centum et sexaginta homines in ruinam trahens.

— d. xxvi atrae procellae furiunt in Hispanicis provinciis Alicante, Granada, Murcia.

— d. xxvii similia tum apud Melillam, tum Nemours Algerien., tum Neo-Aurelianensi Americanae terrae contingunt.

— d. III mens. Octobr. opifices ferriviis Pyraei et Peloponnesi addicti ex condicto ab opere omnes recedunt. Eadem nunciantur de pistoribus Lemovicensibus, qui immo tumultus excitant.

— d. IV in fodinis ad urbem Richmond in civitate Virginia fluidus ignis inceditur; inde fragor immensus et loci direptio: saxis cunicularii plures obruuntur.

— d. VI Boton, novi Mexici in urbe, huiusmodi damna pariter lugentur.

— d. VII ad Placentiam ferriviae currus aliquot e tramitibus exeunt: vaporitraha aliunde procedens eos opprimit, evertit. E viatoribus interfecti quatuor; quinquaginta et ultra vulnera patiuntur.

— d. IX Romae, aetatis suae anno octuagesimo quinto, acquiescit Adelais Ristori, nunc marchionissa Capranica del Grillo; quondam tragoeda suo tempore gloriosissima.

— d. XII Neapoli Marius Giobbe, Italus poeta, gravi nervorum morbo laborans, sibi ipse mortem consciscit.

— d. XIII, Neo Eboraci, auctoribus Italis coloniis, monumentum inauguratur Iosepho Verdio, Italo illi musicae artis celeberrimo magistro.

— d. XIV Epernon, Gallico in oppido, curruum series vapore acta in aliam superveniens viatoribus caedem adducit, quorum quinque et viginti alliduntur.

— d. XV, improviso insaniens, misere sibi violentas manus infert Ermannus Ferrero, historicus, Taurinensis athenaei doctor.

— d. XVI Wingate, in oppido Anglico, aëris fluidi incendio fodinarum pars deiicitur, cunicularios sepeliens, quorum octoginta et ultra necantur.

Bisertino in litore subaqueus Gallorum linter, cui nomen *Lutin*, una submergitur cum nautis suis, quibus nulla salus afferri potest.

— d. XX aëris motus Avanam insulam late pervastat.

DOMESTICA FUNERA.

Iam hunc *Vocis Urbis* numerum praelo commiseramus, quum funestissimum nuncium accepimus:

HYACINTHUS DE VECCHI PIERALICE

diutino morbo confectus, quem nec uxoris cura et sollicitudo, neque nepotum medica ars filiali quidem pietate adhibita vincere valuerunt, albescente hac die XXVII mensis Octobris placide quievit.

Viro clarissimo omnique studio et humanitate praedito, quem socium laboris multos per annos habuimus, debitum tributum in proximo numero solvemus; hodie eius funus lacrimantes prosequimur, eoque desiderio quod omnes qui eius scripta, multifarii ingenii specimen, sunt admirati, certe nobiscum participabunt.

AENIGMATA

I.

Immundum est *totum*; cervicem deripe, sacrum.

II.

Falcipotens fertur *Totum* regnasse; cadente
Sincipite, Aeneae procubuisse manu.

F. X. B.

Ex sociis, qui utriusque aenigmatis interpretationem ad Commentarii moderatorem miserint intra menses duos, unus, sortitus, gratis accipiet opus, cui titulus:

FABULAE SELECTAE
IOANNIS LA FONTAINE
LATINE CONVERSAE
A FRANCISCO XAVERIO REUSS.

Aenigmata an. IX, n. VIII proposita his respondent:

1) Rex - Nex; 2) Sol - Sal.

Ea rite soluta miserunt:

Ben. Paladino, *Colle Salvetti*. — I. A. C. Oudemans, *Traiecto ad Rhenum*. — Petrus Tergestinus. — Rich. Müller, *Berolino*. — Arn. Rudzianski, *Tiflissio Cartalinorum*. — Andr. Pápay, *Pruzsina*. — F. Arnori, *Mediolano*. — Guil. Schenz, *Ratisbona*. — Ern. Frè, *Vercellis*. — I. Walter, *Neo-Eboraco*. — I. Ortiz, *Morelia*. — Rich. Brondel, *Brugis*.

Sortitus est praemium:

BENEDICTUS PALADINO,

ad quem missum est opus, cui titulus:

FABULAE SELECTAE
IOANNIS LA FONTAINE
LATINE CONVERSAE
A FRANCISCO XAVERIO REUSS.

LIBRI RECENS DONO ACCEPTI.

Socios et lectores admonere iuvat, libros recens editos atque ad nos missos ut in ***Voce Urbis*** *eorum notitia detur, apud administratorem nostrum, nisi contra aperte declaretur, minime venumdari. Si quis igitur alterum eorum sibi cupiat, petat necesse est ab editore, quem semper indicamus.*

DOTT. UGO FANCELLI. **Le imprese militari di M. Tullio Cicerone durante il suo proconsolato in Cilicia.** — (Senis, ex officina Nova, MDCCCCVI).

F. CARD. CAVAGNIS. **Institutiones Iuris Pubblici Ecclesiastici.** — Editio IV accuratior, vol. III, pag. XX-496, 426, 320. — Romae edid. Desclée, Lefebvre et Soc., 1906 (Ven. lib. 10).

Regesta Pontificum Romanorum. Iubente regia societate Gottingensi congessit PAULUS FRIDOLINUS KEHR. Italia Pontificia vol. I: **Roma.** — Berolini apud Weidmannos, MDCCCCVI.

Propaedeutica ad Sacram Theologiam in usum scholarum; seu Tractatus de ordine supernaturali, auctore FR. THOMA M. ZIGLIARA O. P., S. R. E. Cardinali. Editio quinta conformis tertiae ab auctore revisae et emendatae. — Romae edid. Desclée, Lefebvre et Soc., 1906. (Ven. lib. 6).

CAN. DOCT. MARCUS BELLI. **Brevis antiquitatum Iudaicarum notitia.** — (Utini, ex off. Patronatus, MDCCCCVI. — Ven. vero apud auctorem *Portogruaro, provincia di Venezia*, lib. 2).

PAGANI A. **Il Cristianesimo in Roma prima del gloriosi apostoli Pietro e Paolo e su le diverse venute dei Principi degli Apostoli nell'Urbe.** — Romae edid. Desclée, Lefebvre et Soc., 1906. (Ven. lib. 2,50).

RONZON A. **Sant'Antonio Abate.** — Ibid. (Ven. lib. 2).

A. CARD. CAPECELATRO. **Una spiegazione di Catechismo al popolo.** Lettera pastorale. — Ibid. (Ven. lib. 0,25).

F. VERDIER. **La rivelazione di fronte alla ragione.** Traduzione italiana sulla 2ª ediz. francese. — Ibid. (Ven. lib. 0,60).

E. CARD. MANNING. **Le ragioni della mia fede,** con note dell'Abate E. Peltier. — Vol. 2. — Ibid. (Ven. lib. 1,20).

FIORE P. **Anime oneste.** Piccoli racconti dal vero. — Ibid. (Ven. lib. 1).

IOSEPH SCOPA. **Epigrammata.** — (Neapoli, ex typis Aloisii Pierro et filii, MCMVI).

Almanacco illustrato delle Famiglie Cattoliche per l'anno di Grazia 1907. (Romae edid. Desclée, Lefebvre et Soc. — Ven. lib. 0,50).

Breviarium natalicium sive Officium octavarum Nativitatis et Epiphaniae Domini, necnon festorum eo tempore occurrentium, iuxta Breviarium Romanum. — Ibid. (Ven. lib. 3).

Officium Parvum B. M. V. et Officium Defunctorum. — Ibid. (Ven. lib. 2).

GUIRAUD. G. **San Domenico.** — Ibid. (Ven. lib. 2).

DE BROGLIE A. **Sant'Ambrogio.** — Ibid. (Ven. lib. 2).

Catéchisme du Saint Concile de Trente. Manuel classique de la Religion à l'usage du Clergé et des Fidéles, des Paroisses, des Familles et des Maisons d'education pour l'instruction chrétienne. — Ibid. (Ven. lib. 1,50).

MARUCCHI H. **Manuel d'archéologie Chrétienne.** — Ibid. (Ven. lib. 4).

MARUCCHI H. **Guide abrégé du Cimitière de Calixte.** — Ibid. (Ven. lib. 0,50).

— **Guide abrégé du Cimitière de Priscille.** — Ibid. (Ven. lib. 0,50).

Versioni da Virgilio col testo a fronte. Saggi di CARLO LUIGI TORELLI. Apricenae edid. officina del *Genio*, 1906.

Sponsor: IOANNES BAPTISTA CIAMPI, iurisperitus.

ROMAE — Ex officina *Pacis*, Phil. Cuggiani.